

באר התורה / הג"ר יעקב אשר פלדמן, מח"ס 'כתב משה' ושא"ס, ירושלים פרשת שמות

"וימרו את חיייהם בעבדה קשה" - מאמר ב

הכתוב "כי גר יהיה זרעך" וגו' (לך לך טו יג) כלומר הגזירה אינה נגזרת כי אם שיהיו גרים בארץ לא להם והוא במצרים, אבל לא על שיעבוד ועינוי, ואולם "ועבדום וענו אותם" זה שיכבדו עליהם עבדות ועינוי, הוא בכדי שיחשב להם לת' שנה, וזה יהיה טובתם למהר את הקץ על ידי עינוי עבודתם וכו', עכ"ל.

פסחים (טל א) מתניתין ואלו ירקות שאדם יוצא בהן ידי חובתו בפסח בחזרת, בתמכא, ובחרחבינא, ובעולשין, ובמרור וכו', ע"כ.

ובגמרא (שם) רבינא אשכחיה לרב אחא בריה דרבא דהוה מהדר אמרירתא, אמר ליה מאי דעתך דמרירין טפי, והא חזרת תנן, ותנא דבי שמואל חזרת, ואמר רבי אושעיא מצוה בחזרת, ואמר רבא מאי חזרת חסא, מאי חסא דחס רחמנא עילוון. ואמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן למה נמשלו מצריים כמרור לומר לך מה מרור זה שתחילתו רך וסופו קשה, אף מצריים תחילתן רכה וסופן קשה. אמר ליה הדרי בי, ע"כ.

בלבוש (אוי"ח סי' תעג סעי' ה) ונוהגין לחזור אחר חסא אפילו לקנותו בדמים יקרים, דשמא סימנא מילתא היא, כלומר לרמוז דחס רחמנא עלן, עכ"ל.

ומבואר דמצוה בחזרת דהוא חסא וגם נוהגין לחזור אחר חסא דשמא סימנא מילתא היא, לרמוז דחס רחמנא עלן, וכדכתב בלבוש.

ב- בפסחים (קטז א) אף על פי שאין חרוסת מצוה וכו', רבי אלעזר

ברבי צדוק אומר מצוה וכו'. מאי מצוה, רבי לוי אומר זכר לתפוח. ורבי יוחנן אומר זכר לטיט. אמר אביי הלכך צריך לקהוייה וצריך לסמוכיה. לקהוייה זכר לתפוח, וצריך לסמוכיה זכר לטיט, וכו' ע"כ.

ובהגהות וחי' מלא הרועים (שם) בד"ה זכר לתפוח י"ל דזה הוראת הגאולה, עפ"י מש"כ המפרשים¹ דרביית עם היה משלים את הקץ, וע"כ זכו לתפוח שפרו ורבו שם (עי' סוטה יא ב) וזה השלים הקץ וגרם הגאולה. וגם מרור הוא הטעם שקושי השיעבוד ומרירות הקץ כמו שכתבו המפרשים², נמצא המרור גרם הגאולה, עכ"ל.

ומבואר במלא הרועים דהמרור הוא גם כן גרם הגאולה, פי' דע"י קושי השיעבוד יצאו ממצרים קודם הזמן של ארבע מאות שנה. ומובן שפיר מה שאמרו בפסחים (שם) דמצוה להדר אחר חזרת אף שאינו מר כ"כ, והוא כדי לרמוז הא דחס רחמנא עלן.

ג- בשפת אמת (ויקרא פסח תרמד מאמר ב) בד"ה מרור על שם

שמררו, דאיתא בזוה"ק כי הקדוש ברוך הוא עשה לטובתינו שהפך לבם לשנוא אותנו כדי שלא נתערב בהם ע"ש פי' שמות. וז"ש "לגוי" (כי תבא כו ה) שהיו מצוינים שם, שלא היו מתערבים בהם. זה היה ע"י עבודה קשה שעבדו בנו, ועל זה עצמו יש לנו להודות להשי"ת, עכ"ל.

ובשפת אמת (שם תרנח מאמר א) בד"ה ענין מצה ומרור. מצה הוא כשלא נשתנה העיסה כי ע"י החימוץ משתנה. והרמז כי בני"י לא נשתנו בגלות כמ"ש שלא שינו את לשונם ואת שמותם (שמות רבה א כח), בני"י ירדו ובני"י יצאו. וזה החסד שלא הספיק בצקם של אבותינו להחמיץ עד שנגלה עליהם הקדוש ברוך הוא וגאלם. ובאמת זה עצמו נעשה ע"י המרירות שמררו את חיייהם לכן לא נטמעו בהם כמ"ש בזוה"ק פ' שמות. ולכן הלל הי' כורך מצה ומרור (פסחים קטו א) לומר שהישועה הי' ע"י שניהם ביחד, עכ"ל.³

ומתבאר בשפת אמת טעם נוסף על ענין המרור, והוא דמלבד שעל ידי קושי השיעבוד היה גרם הגאולה [וכמו שנתבאר במלא הרועים], היה ג"כ סיבה להגאולה והיינו שע"י שמיררו את חיייהם, לא נתערבו עמהם והיו ראויים ליגאל.

ד- בספר באר מים חיים (לך לך טו יג) ואמנם כי מפרשי התורה ז"ל

אמרו שקושי השיעבוד במה שעינו אותם בעבודת פרך השלים השנים, והיה נחשב כאילו היו שם ארבע מאות שנה כפי הגזירה וכו'. ואפשר לזה כיוון בעל מסדר ההגדה ואמר 'ברוך המקום וגו' שחישב את הקץ לעשות' וכו', כלומר שחישב את הק"ץ שנים הנותרים מן רד"ו עד ת', לעשות שישלמו זה בעשיה שיעבדו עבודת פרך, ובזה יושלם מנין השנים. ולזה אמר עכ"ל.⁴

¹ עי' בספר חנוכת התורה (הגש"פ אות ק).
² בספר חנוכת התורה (שם).
³ ועי' עוד בשפת אמת (שם תרל"ב, תרמ"ז, תרנ"ג) ומש"כ (בשמות תרל"ד).
⁴ בספר פרדס יוסף (שם) הביא את דברי הגר"א והוסף: ובנפלאות חדשות (שמות ד"ה וימררו את חיייהם) כתב זה בשם הרב הקדוש מווארקי ז"ל, והוסיף שם גם גימטריא של קדמא ואזלא הוא ק"צ וכו', עכ"ל.